

SOROLLA, Natxo (coord.) (2018).

Llengua i societat a la Franja: Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics (2004-2014).

Saragossa: Prensas de la Universidad de Zaragoza. 184 p.

El Consell d'Europa ha demandat en un gran nombre de casos actuacions governamentals en defensa i promoció de l'aragonès i del català a Aragó. Atès que sembla haver finalitzat el període d'hostilitat institucional que dividia Aragó en diverses zones lingüístiques amb denominacions fictícies —com LAPAO per a la Franja— els autors d'aquest volum, *Llengua i societat a la Franja. Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics (2004-2014)*, coordinat per Natxo Sorolla, aconsegueixen, a través de l'anàlisi dels resultats de l'enquesta d'usos lingüístics, presentar amb èxit i d'una manera detallada la situació sociolingüística en els municipis catalanoparlants de la Franja. L'èxit del projecte s'ha donat gràcies a la no sempre fàcil col·laboració entre associacions tan diverses com la Direcció General de Política Lingüística (DGPL) de la Generalitat de Catalunya, la DGPL del Govern d'Aragó i el Campus Iberus. S'ha aconseguit, així, que el mètode d'investigació i els resultats estiguin exposats amb rigor i exhaustivitat acadèmica i que s'hagi organitzat la temàtica seguint una estructura accessible, el que en conjunt fa que l'obra sigui d'utilitat tant per a l'Administració i la comunitat científica com per a qualsevol ciutadà.

En la breu introducció i en el pròleg s'explica que a l'anàlisi es comparen les dades obtingudes el 2014 amb les aconseguides a l'enquesta del 2004, s'exposa l'objectiu del llibre i alhora s'aconsegueix guiar el lector, a més de presentar l'equip editorial i els capítols.

En el primer capítol, Joan Solé Camardons i Anna Torrijos presenten la metodologia general de l'enquesta del 2014, incloent-hi el disseny general, les dimensions de la mostra i l'organització del treball de camp. Expliquen també que s'han dissenyat les enquestes perquè siguin compatibles amb aquelles realitzades a altres territoris de llengua catalana i que el seu motiu principal és reconèixer la necessitat de tenir disponibles dades en tots els territoris de parla catalana conjuntament per tal de poder dur a terme una planificació lingüística segons l'ús social de la llengua i el seu coneixement.

El segon capítol, escrit per Anchel Reyes Garreta, Chabier Gimeno Montarde i Miguel Montanés Granado, s'utilitza com un marc per a explicar els fenòmens socials que influeixen en el comportament sociolingüístic de la població de la Franja. Avaluant la composició demogràfica, els autors consideren clau relacionar alguns canvis d'àmbit sociolingüístic de la població immigrant i exploren els efectes de la consegüent reducció de catalanoparlants a la zona.

El tercer capítol, de Joan Solé Camardons i Anna Torrijos, analitza els coneixements del català des del punt de vista de les principals diferències entre sexe, edat, lloc

de naixement i nivell d'estudis. Per explorar més àmpliament els resultats, combinen informació del cens de població de 2011, així com de les dues enquestes d'usos lingüístics a la Franja, i arriben a la conclusió que la competència oral del català contrasta amb la competència escrita a causa de la manca de classes obligatòries en català. De manera paradoxal, els resultats també revelen que el nombre més alt de classes en català, l'augment d'interaccions a les xarxes socials i, potser, les interaccions amb altres territoris de llengua catalana han fet que augmenti el nombre de persones que declaren saber-lo llegir i escriure.

En el quart capítol, de Javier Giralt Latorre i Teresa Moret Oliver, s'analitzen els conceptes de llengua inicial o primera llengua, la llengua d'identificació que és fruit de l'elecció del parlant i la llengua habitual que és la que s'utilitza amb més freqüència en les seves interaccions. L'estudi constata que la Franja està dividida de manera quasi equivalent entre els que tenen el català i el castellà com a primera llengua i, alhora, que tampoc hi ha una diferència excessiva entre els que consideren el castellà i el català com a llengua habitual, segurament perquè és la llengua vehicular en els estudis primaris i secundaris, ja que, tradicionalment, i com s'ha vist en altres contextos lingüístics (McCarty i Watahomigie, 1998), la conseqüència de les pràctiques educatives pot portar eventualment a la pèrdua de la llengua.

En el cinquè capítol, Natxo Sorolla deixa clar que la situació del català a l'àmbit familiar és complexa, encara que hi hagi tendències que mostren una certa estabilitat en l'ús del català. Sorolla analitza la llengua utilitzada a casa i la transmissió lingüística intergeneracional des d'una perspectiva diacrònica. A partir de l'anàlisi de coneguts conceptes sociolingüístics, com *índex de transmissió intergeneracional* i *índex de canvi lingüístic*, estudia la continuïtat en l'ús familiar de la llengua i compara les dades de les dues enquestes. Descobreix que, en deu anys, el castellà ha augmentat cada cop més el seu ús com a llengua familiar entre les generacions més joves, xifra que acostuma a créixer si es compara amb la llengua d'interacció amb la parella. Explora també l'efecte de l'elecció lingüística en l'àmbit familiar provocada per l'entrada de població nova a la zona, alhora que es produeix una pèrdua de la població autòctona. Confirma, així, la presència d'un procés històric de minorització sociolingüística amb un de minorització demogràfica.

En el sisè capítol, Maria Teresa Moret Oliver i Javier Giralt Latorre consideren la llengua en l'ús interpersonal i en l'àmbit del consum i els serveis. Quan comparen les xifres d'ús de la llengua a les dues enquestes, es veu que són gairebé coincidents, encara que el resultat més recent és lleugerament favorable al castellà, ja que s'utilitza d'una manera més habitual en algunes situacions determinades. Els autors van més enllà i comparen els resultats amb les dades dels estudis anteriors fets a la zona (Zorraqüino, 1995) i concorden que les interaccions sovint depenen no només del grau de privacitat i formalitat, sinó també de si els interlocutors saben o desitgen parlar en aquest determinat context en la llengua escollida pel seu interlocutor.

El setè capítol es pot considerar que mostra una temàtica més variada i extensa. Se centren en les actituds i les percepcions lingüístiques, juntament amb l'aprenentatge del català i les denominacions de la llengua. Pel que fa a l'actitud dels parlants, els

resultats de les enquestes indiquen que l'actitud majoritària a les converses bilingües és la convergència cap a la llengua que utilitza l'altra persona, encara que a la Franja el manteniment del castellà és major que el del català. Els autors també exploren el concepte de la unitat de la llengua i descobreixen que s'aprecia un petit descens en la consciència de la unitat lingüística, encara que ha augmentat la identificació de la seva llengua amb la denominació del català, així com el nombre de persones que pensen que el català s'utilitza molt. Quan s'explora l'interès de la població de la Franja per millorar o aprendre català, les dades revelen que el perfil més clar de la persona que realitza cursos de català a la Franja és el d'una dona amb estudis universitaris. Aquesta informació no causa sorpresa, ja que hi ha nombrosos estudis (Labov, 1966; Wodak, 1997) en què s'afirma que les dones tenen tendència a utilitzar un altre registre o, fins i tot, a aprendre una altra llengua, i ho associen amb un nivell de prestigi més alt, o amb un desig d'ascendir socialment. Tanmateix, els autors, basant-se en les dades, es veuen forçats a explorar un desajust entre l'oferta i la demanda de cursos de català.

En l'últim capítol del llibre, Ramon Sistac comença amb un comentari autocrític sobre els possibles problemes que es poden haver donat quant a la metodologia utilitzada en els qüestionaris. No només ofereix unes conclusions que reflecteixen la direcció de la llengua amb base a l'anàlisi de les dades, sinó que també proposa unes orientacions ben encertades.

Entre aquestes en trobem dels àmbits de l'acció propagandística, la visualització pública de la llengua, l'educació i les relacions entre comarques i regions, perquè la zona de la Franja no estigui condemnada a ser «l'eterna perifèria», entre d'altres. Això no obstant, Sistac considera primordial la normalització del català a la Franja, perquè el seu ús no desaparegui.

Com a conclusió, aquest volum permet entendre els canvis que ha experimentat el panorama lingüístic i social de la Franja, en la dècada de 2004 a 2014, a conseqüència de fenòmens com la despoblació rural, l'envelliment de la població, els efectes de la immigració en els canvis demogràfics i les conseqüències de la presència o absència de polítiques de revitalització lingüística. En un volum amb una bibliografia nodrida, uns gràfics excel·lents i notes explicatives abundants a peu de pàgina, el lector se sent emparat per la minuciositat dels autors, els quals ofereixen les eines necessàries a l'hora de prendre les decisions adequades per al manteniment de la llengua.

Rosa BERCERO
Universitat d'Oxford

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- LABOV, W. (1966). «The effect of social mobility on Linguistic behavior». *Sociological Inquiry*, vol. 36, núm. 2, p. 186-203.

- MCCARTY, T.; WATAHOMIGIE, L. (1998). «Indigenous community-based language education in the USA». *Language, Culture and Curriculum*, vol. 11, núm. 3, p. 309-324.
- WODAK, R.; BENKE, G. (1997). «Gender as a sociolinguistic variable: new perspectives on variation studies». A: COULMAS, F. (ed.). *The handbook of sociolinguistics*. Oxford: Blackwell, p. 127-150.